

רוסיה במזרח התיכון: נקודות המבט של האיחוד האירופי וישראל

הרצליה, 26-27 בספטמבר 2016

לגבי מהלך הסיום בסוריה. מעבר לכך, העמקה צבאית יכולה להוות בעיה מאחר והכוחות המיוחדים של רוסיה מוצבים בסוריה כמו גם חלק מכלי הטיס המודרניים ביותר שלה.

בראייה קדימה, תרחיש צפוי אחד הוא שרוסיה תקדם את מעמדו של אסד עד ינואר 2017, כשנשיא ארצות הברית הנבחר יכנס לתפקידו. לאחר מכן, ייתכן שפוטין ירצה לסגור עסקה. אך מאחר והפופולאריות של פוטין מבית תלויה בחוזקה של מדיניות החוץ, הוא אינו צפוי להיות פייסני מדי.

בנוסף לכך, נראה שלמוסקבה יש תכניות אזוריות רחבות יותר. לדוגמה, רוסיה בונה מחדש את קשריה עם מצרים. למרות שההתערבות של רוסיה בלחימה בסוריה עשויה להיות אופורטוניסטית יותר, המאמצים לחזק את קשריה עם מצרים נדמים שקולים יותר. דיונים רבים מתקיימים בין הנשיא המצרי עבד אל-פתאח א-סיסי לפוטין. כחלק מחיזורו אחר קהיר, פוטין דן במכירת תחנת כוח גרעינית. כמו כן, הקרמלין מנהל דיונים דומים בריאד.

הפרספקטיבה האירופית:

היחס לרוסיה הוא סוגיה רגישה במסגרת יחסי ישראל והאיחוד האירופי. האיחוד האירופי מנסה לגרום לבנות בריתו, ביניהן ישראל, להפעיל לחץ על רוסיה במטרה שזו תשנה את מדיניותה בסוריה ובאוקראינה. התערבות רוסיה במזרח התיכון עומדת בניגוד מוחלט למדיניות האיחוד האירופי. האיחוד האירופי ורוסיה אינם חולקים את אותה עמדה בנוגע לגורל סוריה. רוסיה, קודם כל נותנת סיוע צבאי למשטר אסד בסוריה במטרה לשמר את האינטרסים שלה באזור. האיחוד האירופי מספק סיוע מוגבל למורדים, מגנה את אסד ותומך בתהליך פוליטי שעשוי להוביל לשינוי פוליטי ולמשטר חדש.

אירופה חייבת להכיר בהקשר של התערבות רוסיה בסוריה. הנוכחות האמריקנית באזור נחלשה ויצרה את ההזדמנות לממשל הרוסי לקדם את מעמדו. אין ערובה לכך שהמצב ישתנה עם כניסתו של דונלד טראמפ לתפקיד באביב 2017. אם אירופה רוצה למנוע מרוסיה לקבוע את גורל האזור, עליה להגביר את השפעותיה. טרם ברור כיצד עליה לעשות זאת. בקשר לקונפליקט הישראלי-פלסטיני, שר החוץ של האיחוד האירופי תומך ביוזמת השלום הצרפתית (אשר נדחתה על ידי ישראל), בנוסף לוועידה בינלאומית. מנגד, רוסיה רוצה לערוך פגישה דו-צדדית בין נתניהו לעבאס. למרות שנראה שהממשל הישראלי תומך ביוזמה של פוטין, האיחוד האירופי רואה זאת כצעד שמערער על הקוורטט ומציג זאת יותר כניסיון ראוה של פוטין מאשר מאמץ אמיתי.

ערכו: יאן בוסה, איתמר גזלה, ד"ר וורנר פושרה, ד"ר רובי נתנזון וד"ר רם קורטווג

הפגישה השנתית של ה- Israeli-European Policy Network (IEPN) בישראל התמקדה בתפקידה והשפעתה של רוסיה על המזרח התיכון.

כפי שהוזכר על ידי אחד המשתתפים, ניתן לתאר את המצב הנוכחי במזרח התיכון כ"עידן של פוטין". מרבית המאמצים של רוסיה מתרכזים כעת בסוריה. ישנן למעשה שלוש מלחמות שונות המתנהלות כעת בסוריה: בינלאומית - בין משטרו של אסד למורדים; אזורית - הסעודים, הטורקים, והקטרים תומכים באופוזיציה, בזמן שרוסיה ואיראן תומכות במשטר; ועימות בין מעצמות גדולות - רוסיה מול ארצות הברית. כל שלושת הקונפליקטים קשורים אחד בשני ולכן הפסקת אש יציבה תצטרך לכלול את כולם.

המשתתפים הסכימו על חמישה גורמים המסבירים את התערבותה של רוסיה בסוריה. זה מאפשר לרוסיה, בסדר יורד של חשיבות: להגדיל את אחיזתה בסוריה ולשפר את מעמדה הגאופוליטי ביחס למערב; להסיט את תשומת הלב מכלכלת הפנים החלשה של רוסיה; לשמור על האינטרסים הצבאיים של רוסיה באזור ולוודא שהיא מחזיקה בוטו על התוצאה בסוריה; לבטא נאמנות אל בנות הברית שלה (לעומת ארצות הברית שאכזבה את ישראל וערב הסעודית עם תוצאות עסקת הגרעין ונסיגת התמיכה בחוסי מובארק בזמן האביב הערבי) ולמנוע את החלפת השלטון (גם בראי "מהפכות הצבעים"); ולחימה בטרוריסטים, רבים מהם מגיעים מרקע של צפון הקווקז.

התמיכה של רוסיה באסד טומנת בחובה גם השפעה חיובית על חיזבאללה ואיראן. אותן שחקניות תתחזקנה באזור. ההתערבות הרוסית מחזקת גם את המיתוס של הקבוצות הג'יהאדיסטיות; לפיו כל המעצמות הגדולות נלחמות בסונים. מתחים בין שיעים לסונים צפויים להתחזק ובעקבות כך אי-סדר יאפיין את סוריה לאחר הקונפליקט. חוסר היכולת של אסד לרשום הישגים בשדה הקרב מעלה שאלות קשות. נראה שצבא אסד חלש עד כדי כך שרוסיה צריכה להסתמך על מליציות שיעיות מעיראק בכדי לכבוש טריטוריות שהיא הפגיזה. הגורם היחיד שאותן מליציות עשויות להקשיב לו הוא טהראן.

חלק ניכר מהדיון עסק בשאלה האם ולדימיר פוטין ינטוש בסופו של דבר את אסד. למרות שהקרמלין אותת רבות על חוסר אהדתו לאסד, רוסיה כעת מסתמכת על דמשק להשיג תוצאות בסוריה ולכן היא אינה יכולה ללחוץ עליה יותר מדי. לאסד, לפוטין (וח'אמנאי) יש רעיונות שונים

ישראל אחת ציין שישראל נאלצה לא להתערב בסוריה ולראות כיצד ביטחונה מתגבר. הוא גם אמר שרוסיה היוותה גורם מייצב באזור מאחר והיא מאזנת את כוח ההשפעה של איראן וחיזבאללה. עם זאת, ישראל לא לגמרי יושבת על הגדר. היא מספקת טיפולים רפואיים ללוחמי צבא סוריה החופשי בדרום סוריה וגורל הדרוזים הסורים, בעלי קשרים אדוקים לאוכלוסייה הדרוזית בישראל, עשוי לגרום את ישראל להתערב בסוריה. ההנחה שרוסיה תהיה מסוגלת להמשיך להתנהל עם איראן וחיזבאללה לזמן רב היא מאוד אופטימית. בנוסף, לישראל אין שום ערובה לכך שחיזבאללה לא יחזור להתמקד בישראל. לכן ירח הדבש הנוכחי בין ישראל לרוסיה עלול בסופו של דבר להגיע אל קיצו.

סיכום:

היחסים בין ישראל לרוסיה, כמו כן בין רוסיה לאיחוד האירופי הם לא עניין של חברות, אלא של אינטרסים. ישראל רוצה שהגבול הצפוני שלה יהיה בטוח ושלשכנותיה לא תהיה גישה לאמל"ח אסטרטגי. מעבר לכך, לישראל אין אינטרס ספציפי באשר למי ישלט בסוריה. האיחוד האירופי מעדיף לשפר את היחסים עם רוסיה, אך אינו מוכן לסכן את עמדתו בנוגע לסוריה, אוקראינה ומדיניות אזורית כלפי שאר מדינות ברית המועצות לשעבר. בנוסף, הוא אינו מעוניין להמעיט בערכו של הקוורטט. קיימים חילוקי דעות משמעותיים בין האירופאים והישראלים בנוגע לדרך שבה יש לפרש את תפקיד רוסיה במזרח התיכון. בעוד שבאופן כללי ישראל תופסת את רוסיה כגורם מייצב, האיחוד האירופי מאמין שרוסיה תומכת בסטטוס קוו ממניעים אופורטוניסטיים ואינה בעלת תכנית אמיתית עבור המזרח התיכון.

הפרספקטיבה הישראלית:

התמיכה הישראלית ברוסיה תוארה כמבוססת על פרגמטיות ריאלית פוליטית. ישראל בונה קשרים אדוקים לקרמלין. ישראל לא תומכת בסנקציות של ה-G7 על רוסיה. היא שותקת בעניין חצי האי קרים, הדונבאס והתגובה של נאט"ו בעניין (ישראל נעדרה מההצבעה בוועידת האו"ם בעניין הסיפוח של חצי האי קרים). הממשל הישראלי נמצא במגע עם רוסיה לגבי הסכם סחר חופשי עם האיחוד האירופי-אסייתי. יחסי ישראל-רוסיה משמשים דוגמה לכך שסביב מטרה משותפת, ניתן ליצור יחסי עבודה מועילים, למרות חוסר הסכמה בין הצדדים בחלק מן הנושאים.

ניתן לזהות שתי מטרות של ישראל בסוריה: גבול בטוח ויכולת להשמדת אמל"ח (אמצעי לחימה) שמיועד להגיע לחיזבאללה ונוספים. כיום, לאחר שישראל חשה את היעדרותה של ארצות הברית ואת חוסר הרלוונטיות שלה במזרח התיכון (ולא לומר את של האיחוד האירופי), היא מאמינה שרוסיה ספקה מענה לכך. יחסי ישראל-רוסיה בסוריה מתמקדים בתיאום בין פעולות צבאיות והימנעות מתקריות, כמו זו של הפלת המטוס הרוסי על ידי טורקיה. אולם יש משמעות גדולה לכך שרוסיה מאפשרת למטוסים ישראלים לפגוע במשלוחי אמל"ח של חיזבאללה המיועדים להגיע ללבנון. בנוסף, נראה שהיחסים הפרסונליים בין נתניהו לפוטין חמים יותר מהיחסים בין נתניהו לאובמה.

עם זאת, קיומו של ציר טהראן-דמשק-בירות אינו אינטרס של ישראל. לולא התמיכה של מדינות שונות, בראשן רוסיה, שיתוף הפעולה המשונה הזה (בין חילונים ושיעים דתיים) לא היה נשמר וסביר להניח שהלחימה בסוריה הייתה מקבלת כיוונים אחרים. אולי אף נפילת משטר אסד וכתוצאה מכך היווצרות כללי משחק חדשים באזור כולו.

למרות עיכובים קודמים במשלוחים של אמל"ח אסטרטגי לאיראן (מערכת ההגנה האווירית S300) ולסוריה (טילים), רוסיה השלימה את העברתה של מערכת S300 לאיראן וכרגע נמצאת במגעים מתקדמים לחתום עמה על עסקה בשווי 10 מיליארד דולר. לפי דיווחי תקשורת רוסית, העסקה כוללת מכירה של מטוסי קרב, טנקי Soviet T-90 מתקדמים, מסוקים ומערכות ארטילריה.

התפיסה הרווחת בקרב מומחים היא שישראל מעולם לא הייתה כה מוגנת. אין עליה שום איום ממשי. צה"ל חזק יותר מכל אויב אחר (או מכל קואליציה של אויבים). הסכמי השלום עם ירדן ומצרים שרדו את האביב הערבי ובין א-סיי ונתניהו מתקיים שיתוף פעולה צמוד. איראן ואסד מהווים איום גדול יותר על ערב הסעודית ועל דאעש מאשר על ישראל. צבא סוריה חלש, חיזבאללה עוסק בעיקר בסיוע לאסד (על חשבון לחימה בישראל) ודאעש מתמקדים גם כן באסד. באופן כללי, מחירי נפט זולים משמעותם פחות כסף לאויביה של ישראל.

עד כה, ישראל ניסתה להימנע ממעורבות אקטיבית בקונפליקט הסורי. למרות הכל, אויביה השונים של ישראל נלחמים זה בזה בסוריה. משתתף

התקדמות בפתרון הנושא בהתבסס על הסכמי מינסק של רביעיית נורמנדי. על אף שתהליכי מינסק גרמו לרגיעה בקונפליקט, ישנן עדיין בעיות עם יישום ההסכם על ידי שני הצדדים. נכון לסוף אוגוסט 2016, הפסקת האש מופרת לעיתים תכופות. הארגון לביטחון ולשיתוף פעולה באירופה (OSCE) תיעד יותר הפרות בדונצק, הכוללות 209 הפצצות ביום. זאת ועוד, אמצעי לחימה כבדים מעולם לא הוסגו. האיחוד האירופי מעוניין לייצב את שכנתו העצמאית והריבונית. רוסיה מנגד רוצה לשמור על חלק באוקראינה בכדי שתוכל "לשמור" על האינטרסים של האוכלוסייה דוברת הרוסית במדינה. מטרות אלה מתנגשות כשהאיחוד האירופי ממשיך לגנות את ההפרות הברורות של הגבולות הבינלאומיים.

סוריה

המקרה השני: סוריה. התערבות הצבא הרוסי בסוריה החלה בספטמבר 2015 אחרי בקשה רשמית שהגישה הממשלה הסורית לסיוע צבאי נגד המורדים והקבוצות הג'יהאדיסטיות. קודם לכן, ההתערבות הרוסית כללה בעיקר מתן הספקה לצבא הסורי במטרה לעזור לממשל הסורי לכבוש מחדש טריטוריה מקבוצות האופוזיציה.

מנקודת מבטה של רוסיה, הגיוני שהיא לא תוכל להתעלם מאזור גאוגרפי כה קרוב וכה לא יציב כמו המזרח התיכון. עם זאת, למדינה אין רעיון יציב ודמוקרטי לאזור. רוסיה מעדיפה לשמור על סוג של סטטוס קוו, מאשר להתערב בענייני הפנים של מדינות או לתמוך בתנועות דמוקרטיות. חזרה של רוסיה להיות שחקן במזרח התיכון, תחת הנשיא פוטין, מגלמת את אחת ממטרותיה המרכזיות, להשיב למדינה את מעמדה כמעצמה מחוץ לברית המועצות לשעבר - מאמץ שמקבל תמיכה רבה בתוך רוסיה. בדרך מסוימת, סוריה הפכה להיות אבן הבוחן בניסיון של רוסיה לחזור לבמה העולמית.

בנוסף לכך, קיים רצון מתגבר של רוסיה לפתח יחסים עם מדינות המזרח התיכון והעדפתו של פוטין לשלטונות אוטוריטריים על פני "כאוס מהפכני", כפי שהוא קרא לאביב הערבי. רוסיה נכנסה לשלב חדש של שיתוף פעולה צבאי, במיוחד עם איראן וסוריה. כדאי שאלו בישראל שמעוניינים לשפר את היחסים עם רוסיה יהיו מודעים לעובדות האלו. רוסיה הפכה ללא ספק לשחקן דומיננטי במשבר הסורי. עם יחסית מעט השקעה היא בוודאות השיגה יתרון דיפלומטי.

המשבר בסוריה ללא ספק סיבך את היחסים בין האיחוד האירופי לרוסיה. זאת ועוד, ההתקפה האחרונה של רוסיה על משלוח הסיוע וההתקפה על חלב תהינה בעלות השפעה - שלילית - על שיתוף הפעולה של המערב עם רוסיה. בהתבסס על האינטרסים המשותפים, ארצות הברית והאיחוד האירופי מחפשים דרכים שונות לשתף פעולה - לדוגמה, קיים באופן רשמי שיתוף פעולה בלחימה נגד דאעש, אבל בסופו של דבר אנו תומכים בקבוצות שונות בסוריה וחולקים על עתיד המדינה.

החמרת המתח בין האיחוד האירופי לסוריה / התחזקות היחסים בין ישראל-לרוסיה - מה משמעותה?

קאטי פירי

חברת הפרלמנט האירופי, מפלגת הסוציאליסטים והדמוקרטים

בתור חברה בפרלמנט האירופי, זהו אינו תפקידי להגיב על "התחזקות היחסים בין ישראל לרוסיה" לכאורה. אך יש לי את ספקותי בנוגע לכמה יחסים אלו יכולים להיות כנים.

השאיפה החדשה של רוסיה למזרח התיכון מדאיגה מאוד את האיחוד האירופי. לאחר הטלת וטו במשך 5 שנים על כל פעולה בעלת משמעות על סוריה בוועדת הביטחון בא"ם, ההתערבות הצבאית של רוסיה בשנה שעברה הציבה את פוטין כשחקן מפתח במזרח התיכון. גם בתהליך השלום של המזרח התיכון, מוסקבה מחפשת תפקיד נפרד מחוץ למסגרת הקוורטט. בנוסף לכך, כבר קיים מתח חריף עם האיחוד האירופי, בעקבות התוקפנות הרוסית באוקראינה. שלושת המקרים האלה מדגימים התנגשות של ערכים והבנה יסודית שונה של הסדר הבינלאומי.

סביבה

ראשית נתחיל עם המקרה הראשון: תפקידה של רוסיה בסביבתה המשותפת עם האיחוד האירופי - כפי שזה גרם לקיפאון הארוך ביותר ביחסים בין האיחוד האירופי לרוסיה מאז המלחמה הקרה. כל 6 המדינות של השכונה המזרחית מכילות אזור בדלני שמוסקבה תומכת בו או, במקרה של אוקראינה, צפוי סיפוח של אזור זה במדינה. זה נתון לרוסיה יתרון משמעותי בכל המדינות הללו. נוכחות צבאית וכוח בשילוב עם אמצעי תעמולה ומימון של מפלגות פוליטיות הינם הכלים שבעזרתם מכרסמים את השפעת המערב על מזרח אירופה ומערערים את אותן מדינות.

האיחוד האירופי גנה בחריפות את הסיפוח הבלתי חוקי של חצי האי קרים על ידי רוסיה ואינו מכיר בו. בנוסף, האיחוד מודאג מאוד מהתמשכות האלימות במזרח אוקראינה היכן שהמורדים זוכים לתמיכה מלאה של המנהיגות הרוסית.

במרץ 2014, המועצה האירופית הסכימה על הצעד הדיפלומטי הראשון בתגובה לפעולותיה של רוסיה באוקראינה. מאוחר יותר באותה שנה, בהיעדרותם של צעדי רגיעה מצד רוסיה, האיחוד האירופי הטיל הגבלות תנועה והקפאת נכסים נגד פרטים המעורבים בפעולות הפוגעות בשלמות הטריטוריאלית של אוקראינה. איחוד עמדות אירופאיות בנוגע לסנקציות הושג רק לאחר הפלת טיסה MH17 שבה 298 נוסעים תמימים איבדו את חייהם מתוכם 196 ממדינת, הולנד.

הסנקציות של האיחוד האירופי הן בעלות השפעה ופגעו בכלכלה הרוסית הסובלת במקביל ממחירי נפט זולים - אשר גרמו למיתון כלכלי שנמשך 6 רבעונים רצופים. הסנקציות הוארכו לאחרונה מאחר ולא חלה

הנוגעים לדרך ההתנהלות בשכונתנו המשותפת. אך יהיה זה אתגר ליצור אמון מחדש, למרות שהקולגות שלי מהימין כבר אינם מוכנים לשום דיאלוג עם מוסקבה, תוך קבלה של גבולות נפרדים חדשים ביבשת אירופה. אני מאחלת לישראל יחסים יותר טובים עם כולם, כולל רוסיה. אך שזה לא יהווה פגיעה בקשריה עם המערב.

בנוסף, הסיוע ללא תנאים לאלמוות משטר אסד כלפי עמו הופך את מוסקבה למאוד לא פופולארית בקרב הרוב הסוני באזור.

ישראל/פלסטיין

המקרה השלישי: הקונפליקט הישראלי-פלסטיני המתמשך. רוסיה יכולה וצריכה להיות שותפה בניסיון להביא להסדר שלום. ההיסטוריה של יחסי ישראל-רוסיה-אירופה היא בעייתית, אך עם עלייתו של פוטין, ישראל יצרה את הקשרים החזקים ביותר שאי פעם היו לה עם מוסקבה. יחד עם האיחוד האירופי, רוסיה מעורבת בקוורטט למען המזרח התיכון. ארבע המדינות הגדולות ביותר מנסות לגשר בין הצדדים המנוגדים בקונפליקט הישראלי-פלסטיני, למרות שברגע זה אין יוזמות מגובשות. עם זאת, נראה שזו דוגמה נוספת לתחום בו רוסיה רוצה ליצור לכאורה "Alleingang" מאמץ של יחיד, תוך ניצול של קשריה החזקים עם ממשלת ישראל הנוכחית.

סיכום

מאז עלייתו לשלטון של פוטין, התקררו יחסי רוסיה והאיחוד האירופי. מאחר והם מייצגים ערכים שונים וצורות משילות שונות. זה לא יהיה פשוט לגשר על פערים אלו והם מציבים סכנה גדולה בפני האיחוד האירופי כמו גם בפני המשבר הסורי, ההשלכות הבינלאומיות של משבר הפליטים והשלכות הברקזיט. הבעיה היא לא רק שיהיה קשה ליישב בין דעות מנוגדות בתכליתן, אלא זהו אתגר לאחדות בתוך האיחוד האירופי. לדוגמה, העמדה של פולין לגבי פוטין שונה מאוד מהעמדה האיטלקית. קיימים מאמצים לחדש את הסכמי הלסינקי, שהיו בעלי תפקיד מרכזי במלחמה הקרה בייצוב המצב הביטחוני באירופה ומתן פלטפורמה להיווצרות דיאלוג גם בנושאים הנוגעים לערכים. הארגון לביטחון ולשיתוף פעולה באירופה יכול להוות פורום למאמצים מסוג זה המאפשרים דיון פתוח בנושא עמדות מנוגדות והתנגשותם של אינטרסים ביטחוניים ללא תנאים מוקדמים וללא צורך בשינוי עקרונות בינלאומיים חשובים. שר החוץ ההולנדי, ברט קונדרס, משתמש במטאפורה של שילוב האגרוף והיד הפתוחה, כמדיניות שעל האיחוד האירופי להפעיל ביחס לפוטין. יהיה קושי להסיר את הסנקציות כל עוד מוסקבה לא מיישמת את הסכמי מינסק. פוטין לא ייכנע כל עוד מדיניות החוץ שלו תישאר עמוד התווך לפופולאריות שלו. המתח בא לידי ביטוי ברטוריקה האלימה מאוד של רוסיה נגד נאט"ו ונגד האיחוד האירופי ובהתעצמות הצבאית של רוסיה שמלחיצה חלק משכונותיה וכבר התריעה את נאט"ו ואת החברות בה המגדילות את תקציבי הביטחון שלהן.

לכן, איני אופטימית. מצד שני, אנו לא מזהים חזרה לימים החשוכים של המלחמה הקרה. הכלכלות של האיחוד האירופי ושל רוסיה הינן ותישארנה קשורות אחת בשנייה. שיתוף הפעולה בתחומים רבים נמשך. עדיין ישנם אינטרסים מסוימים משותפים ואינינו מעוניינים בקרע גמור. זה עשוי להיות מספיק על מנת למצוא פשרה במרבית הנושאים הדחופים

הקאמבק של רוסיה - רוסיה ומלחמת האזרחים הסורית

פרופ' אייל זיסר
אוניברסיטת תל-אביב

מבוא

בספטמבר 2015, נשיא רוסיה, ולדימיר פוטין, הפתיע את העולם כולו כאשר הצהיר על שליחת חיילים רוסים לסוריה כדי להתערב בלחימה לצד המשטר של בשאר אל-אסד כנגד מתנגדיו, בעיקר אלו השייכים לארגונים אסלאמיסטיים קיצוניים, כמו דאעש (המדינה האסלאמית בעיראק ובלבנט) ו"ג'בהת א-נוסרה" (חזית העזרה לעם הסורי). בין לוחמיהם ישנם מתנדבים מוסלמים רבים מרוסיה. לכן אין פלא שרוסיה מציגה את התערבותה כהכרחית כדי להגן על עצמה מפני אסלאם קיצוני תוך מדיני. בו בזמן, היה זה ברור שההתערבות הרוסית בסוריה הייתה תלויה בשיקולים של כבוד ויוקרה. למוסקבה היו שיקולים נוספים גם כן, לדוגמה, הרצון שלה להשתמש בהתערבות שלה בסוריה כדרך להשיג יתרון על פני ארצות הברית, האויבת העיקרית שלה, בחלקים אחרים בעולם, בעיקר במזרח אירופה. התערבות רוסיה בסוריה נעשתה תוך שיתוף פעולה עם איראן ובעקיפין גם עם חיזבאללה. המשמעות של זה היא התפתחות ציר או בריתות עם השלכות לאזורים נוספים במזרח התיכון מעבר לסוריה. ההתערבות הרוסית בסוריה הצילה את המשטר של בשאר אל-אסד מקריסה כמעט וודאית ואף סייעה לייצב ולחזק את מעמדה ולהחזיר שליטה על כמה חלקים שהמשטר איבד. עם זאת, הרוסים נכשלו לנצח את המלחמה ולהביא לסיומה. למרות זאת, מעבר להישגיה המידיים על אדמת סוריה, ההתערבות הרוסית הביאה לחיזוק מעמדה במזרח התיכון וגם לחיזוק מעמדה הבינלאומי. רוסיה הפכה להיות שחקן אזורי משמעותי שאת דעותיו והאינטרסים שלו כולם, כולל ישראל ואף נשיא טורקיה, רג'יפ טאיפ ארדואן - מקפידים לכבד. כעת זה ברור שכל הסדר של המשטר הסורי יהיה חייב באישור רוסיה. בנוסף נראה שבזכות התערבותה בסוריה, רוסיה רכשה יכולת להשפיע על אזורי מחלוקת ועימות נוספים במזרח התיכון. ניתן אף להבחין ברצון, או לכל הפחות בנכונות מצד ארצות הברית ואירופה לשתף פעולה עם רוסיה בנושאים כמו לחימה בטרור והבטחת יציבות באזור. ההתערבות של רוסיה בסוריה הייתה אם כך הימור שהשתלם מאוד, אולי אף יותר ממה שרוסיה עצמה צפתה ובטח יותר ממה שהאמריקאים ציפו. האמריקאים מצדם העדיפו לא לעסוק באזור ובפועל להשאיר אותו לידיים הרוסיות. למרות הנאמר, המזרח התיכון לעולם לא חדל מלהפתיע. לפיכך, יכול להיות שבטווח הארוך, כמו שקרה עם אפגניסטן בזמנו, רוסיה תשקע בהרפתקה ארוכה, יקרה ובסופו של דבר חסרת ערך.

רוסיה מפרוץ ה"אביב הערבי" עד להתערבות במלחמה בסוריה

פרוץ ה"אביב הערבי" באמצע חורף 2010 והמהפכות שהובילו את

טוניסיה, מצרים, לוב, תימן ולבסוף את סוריה, מצאו את רוסיה באמצע מסע שנועד לחדש את כוחה ומעמדה שאבד עם קריסת ברית המועצות לפני כמעט שני עשורים. במשך שני העשורים האלו, רוסיה איבדה את רוב עמדת המיקוח שלה במזרח התיכון וחדלה להיות שחקן משמעותי שדעותיו חייבות להילקח בחשבון.

עם פרוץ ה"אביב הערבי" בשלהי 2010 נדמה היה שהסערה שמכה על העולם הערבי כנראה תהרוס כל השפעה שלמוסקבה עדיין הייתה באזור. בעלות הברית הנותרות של רוסיה, או לפחות המשטרים החילוניים שהיו שותפים פוטנציאליים למאבק של מוסקבה נגד אסלאם קיצוני, כמו טוניסיה, מצרים ולוב, לפתע קרסו. היה נראה שכך יהיה גם בסוריה. נפילת המשטרים יצרה פתח לתנועות אסלאמיות מהן רוסיה יכלה לצפות למעט. אף אחד לא היה יכול להאמין בזמנו שה"אביב הערבי" יפתח את הדרך לרוסיה ויאפשר לה לחזור לאזור ובגדול, כפי שהיא בסופו של דבר עשתה בסוריה ובמידה מסוימת גם במצרים.

התגובה הראשונית של רוסיה לפרוץ ה"אביב הערבי", בזמן כהונתו של דמיטרי מדבדב, הייתה של הלם, מבוכה וחוסר אונים. לדוגמה, הצבעת נמנע של רוסיה בהצבעת מועצת הביטחון של האו"ם לאמץ את החלטה 1973 במרץ 2011. ההחלטה אפשרה למדינות המערב לפתוח במתקפה על הכוחות בלוב הנאמנים לשליט לוב, מועמר קדאפי. המערכה הובילה לנפילת משטר קדאפי ולפירוקה של לוב. התגובה הראשונית של רוסיה למשבר בסוריה גם כן הייתה הססנית ומתנדנדת. בסדרה של הצהרות שהגיעו בזמנו מנשיא רוסיה, דמיטרי מדבדב, אף ביטאו מרות רוח מסוימת מחלק מבנות בריתה הוותיקות של רוסיה, כאשר הוא ביקר את הדרך בה נשיא סוריה, בשאר אל-אסד, הגיב למשבר במדינתו.

עם זאת, לרוסיה, או ליתר דיוק, לוולדימיר פוטין, אשר חזר בפעם השנייה לנשיאות רוסיה בתחילת 2012, התברר שהתהליך שהעולם הערבי עובר הסתכם בסכנה קיימת וברורה לאינטרסים של רוסיה באזור ומעבר לו. אכן, ה"אביב הערבי" במהרה הפך ל"חורף אסלאמי", עם עליית חשיבותם של כוחות אסלאמיים, בין אם מתונים כמו "האחים המוסלמים" במצרים וטוניסיה, או קיצוניים כמו דאעש ו"ג'בהת א-נוסרה" בעיראק וסוריה. בעלות הברית המסורתיות של רוסיה באזור היו המשטרים החילוניים ששלטו במדינות ערביות רבות. הכוחות האסלאמיים החליפו חלק מהמשטרים הללו (בלוב למשל) ואיימו להחליף את בנות הברית של מוסקבה שעד כה שרדו את גל המהפכות ששטף את המזרח התיכון (המשטר של בשאר אל-אסד לדוגמה). בנוסף, בעיני רוסיה, התפשטות האסלאם הקיצוני במזרח התיכון הציבה סכנה ברורה ומוחשית לביטחון הלאומי הרוסי, מאחר ורוסיה פחדה שהאסלאם הקיצוני ישטוף גם את הקהילות המוסלמיות בתוך רוסיה. סימני אזהרה כבר החלו ומאחר שמוסקבה לא יכלה להתעלם ממספרם הגדל של המתנדבים שזרמו לשורות הארגונים האסלאמיים בסוריה ובעיראק מהקווקז, אזור טעון ומועד לפורענות בכל מקרה.

המזרח התיכון היה באופן מסורתי מרחב פעולה חשוב לרוסיה בשל

כבעבר, תירעע מלקחת עמדה ברורה והחלטית לצדן ברגעי המבחן. אפילו ישראל קיוותה לשמר ולחזק את יחסיה עם רוסיה ונעזרה בעובדה שרבים מתושביה הגיעו מברית המועצות לשעבר. כפי שוולדימיר פוטין אוהב להצהיר, מוסקבה נשארת מחויבת לאנשים אלה מאחר והם מהווים את הקהילה הגדולה ביותר של "רוסים" מחוץ לגבולות האימפריה שלו. החיזורים של ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, אחר פוטין בלשו בעיקר לנוכח היחסים הקרירים ששררו בין נתניהו לאובמה נשיא ארצות הברית. לכן, בתחילת 2014, ישראל נמנעה מלגנות את רוסיה בשל סיפוח חצי האי קרים ונמנעה מלקחת חלק בצעדים הכלכליים והדיפלומטיים נגד מוסקבה, על ידי אירופה וארצות הברית.

עם זאת, נראה שחוץ מהרצון לעזור לבשאר אל-אסד, להביך את ארצות הברית וכמובן לחזק את מעמדה של רוסיה באזור, ההתערבות של רוסיה בסוריה גם התבססה על הרצון להחליש את הכוחות האסלאמיים, בין אם את הקיצוניים של דאעש ו"ג'בהת א-נוסרה", או את הכוחות האסלאמיים המתונים יותר אשר חלקם זוכים לתמיכה מצד טורקיה וערב הסעודית. מוסקבה תפסה את כל הכוחות הללו כאיום לעצמה. הרוסים הבינו שווינגטון ובנות בריתה לא הגיעו להישגים בהתמודדות מול דאעש והן בוודאי לא הצליחו להשמיד אותו. מכך, הרוסים הסיקו שרק מעצמה יכולה להכניע את דאעש ואת יתר הכוחות האסלאמיים הקיצוניים הפועלים באזור ומאחר שדאעש ועמיתיו אוחדו כתוצאה מנפילת עיראק וסוריה בשעה שהיה הכרחי לפעול על מנת לשקם את המדינות הללו כדי שיוכלו להתמודד עם האסלאם הקיצוני. במקרה של סוריה, העבודה ברוסיה נראתה קלה יותר משתי סיבות. מצד אחד, באופן מסורתי הייתה נכחות רוסית במדינה ומצד שני, מוסדות המדינה הסורית המשיכו לתפקד, גם אם רק באופן חלקי באותם אזורים שנתרו תחת השלטון של אסד והם יכלו לשמש כגרעין לבניה מחדש של המדינה ומוסדותיה. מטרה כזו - שיקום של מוסדות המדינה הסורית כדי שיוכלו לשמש מחסום מפני דאעש - הייתה מוסכמת גם על ווינגטון, כפי שהיה ידוע לכל. המחלוקת היחידה בין שתי המעצמות הייתה אם בשאר אל-אסד יהיה חלק בפתרון למשבר הסורי שידרוש לקבל את הישגותו בשלטון, או האם הוא מקור הבעיה ולכן עליו לעזוב את השלטון כשעוד ניתן לשים סוף למלחמה בסוריה.

ב-2 בספטמבר 2015, מטוסי לחימה רוסיים נחתו בסוריה וכמה ימים לאחר מכן מוסקבה הודתה שישנן מומחים צבאיים על אדמת סוריה המדריכים את צבא אסד כיצד להשתמש באמל"ח שרוסיה שולחת במטרה להילחם בטרור. הכוחות הרוסיים מנו עשרות מטוסי ומסוקי קרב כמו גם סוללות טילי קרקע-אוויר. לכך צוותו כוחות מיוחדים וכוחות יבשתיים שמשימתם הייתה לאבטח את כלי האוויר והטילים שנשלחו לסוריה. רוב הכוחות הרוסיים הוצבו בבסיס הטיסה הצבאי חמימים על חוף הסורי שהסורים נתנו לרוסים כבסיס לפעולותיהם בסוריה. זה היה בנוסף לנמל טרטוס שמכבר הפך לנמל לכלי שיט רוסיים המגיעים לסוריה. מעט לאחר נחיתת מטוסי הקרב הרוסיים בשלהי ספטמבר 2015, החלו להגיע

הקרבה הגאופוליטית והקשרים ההיסטוריים שקשרו את מוסקבה לאדמות הערביות. בשלב כזה או אחר בתהליך התפתחותן, מדינות ערביות רבות היו בנות ברית קרובות של רוסיה. לפיכך, היה זה מובן לפוטין שחזרתה של רוסיה לשחק תפקיד מרכזי בזירה הבינלאומית הייתה כרוכה בהשבת כוח השפעה רב למעמדה של רוסיה במזרח התיכון. פירוש הדבר, הפיכת האזור לזירת מאבקים בינלאומית שבה רוסיה קיוותה להראות את כוחה ואת החלטיותה ובו בזמן לנצל את החולשה שארצות הברית הציגה תחת הנהגתו של הנשיא ברק אובמה שרצה להשתחרר מעיסוק באזור, או לפחות להימנע מלשקוע בהתערבות מיוחדת שם. מה שנתפס במזרח התיכון כחולשה של אמריקה, הותיר מאחור לא רק ואקום, אלא גם בנות ברית רבות שהיו מאוכזבות ומתוסכלות מאוד מהכתף הקרה שווינגטון הפנתה להם.

ההתערבות הרוסית באה לידי ביטוי קודם כל על ידי כך שמוסקבה החליטה לקחת את הצד של המשטר של בשאר אל-אסד בסוריה. החל מ-2012, עם חזרתו של פוטין לנשיאות, ובעצם אף קודם לכן, מוסקבה הגבירה את הסיוע הצבאי והכלכלי שהיא העניקה לסוריה. באותו זמן רוסיה עבדה כדי למנוע כל ניסיון של מועצת הביטחון של האו"ם לקבל החלטות שיספקו מטריה או לגיטימציה בינלאומית לפעולה צבאית נגד בשאר אל-אסד, או שיטילו עליו אחריות או אשמה על המשבר המתנהל בארצו. לכן, לדוגמה, מוסקבה ביחד עם סין הטילה ווטו על מספר החלטות של מועצת הביטחון של האו"ם: הקריאה ב-5 באוקטובר 2011 לגינוי המשטר הסורי בשל אחריותו לאירועים בארצו; הקריאה ב-4 בפברואר 2012 לבשאר אל-אסד לפרוש מתפקידו כנשיא סוריה; והקריאה ב-19 ליולי 2012 מהקהילה הבינלאומית להגביר את הסנקציות על דמשק ולהרחיב אותן על הכלכלה.

מאחר יותר, בספטמבר 2013, רוסיה תמכה בהסכם שהוביל להתפרקות סוריה מנשקה הכימי. זה אפשר לאובמה, נשיא ארצות הברית, לרדת מהעץ עליו טיפס לאחר שנשיא סוריה השתמש בנשק כימי ממזרח לדמשק באוגוסט 2013. השימוש של אסד בנשק כימי במקרה הזה הוביל לאיומים בתגובה צבאית של ארצות הברית כנגד המשטר הסורי.

סוריה אינה הזירה היחידה שבה רוסיה הציגה את כוחה ואת השאיפה שלה לחזור ולשחק תפקיד מרכזי במזרח התיכון. גם במצרים, מוסקבה גיבתה את הגנרל עבד אל-פתח א-סיסי לאחר נפילת ממשלת האחים המוסלמים הנאמנה למוחמד מורסי ב-30 ביוני 2013. הגיבוי הרוסי בא בניגוד לרקע של הכתף הקרה שהממשל האמריקני הפנה לא-סיסי ולמשטר.

מדינות המפרץ, בהנהגת ערב הסעודית, פנו גם כן לרוסיה. במקרה של הסעודים, ריאד החלה מגעים לרכוש נשק רוסי לראשונה בהיסטוריה. ביוני 2015, שר הביטחון הסעודי, הנסיך מוחמד בן סלמאן, בן המלך, קיים את הביקור הראשון מסוגו במוסקבה. ייתכן שמדינות המפרץ קיוו שרוסיה תתמוך בהם נגד איראן מאחר והן היו חרדות לכך שארצות הברית, לא

את גבול ישראל-סוריה לפחות פעם אחת במהלך נובמבר 2015. ביולי 2016 עלו דיווחים על חדירת מזל"ט רוסי לגולן. הניסיון הישראלי להפיל אותו בעזרת טילי פטריוט ואף מטוסי קרב נכשל. מוסקבה לאחר מכן הודתה שזה היה מזל"ט שלה וטענה שהוא חדר לישראל במקרה.

נדמה שישראל הייתה מודאגת לגבי הגעת מטוסי קרב רוסיים לסוריה משום שהם עשויים להגביל את יכולת התמרון של ישראל ואת חופש הפעולה שלה בשמי סוריה. כדי לשפר את המצב ישראל עבדה על השגת רמה מסוימת של תיאום מול מוסקבה. ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, והנשיא הרוסי, ולדימיר פוטין, נפגשו מספר פעמים בבירה הרוסית למטרה זו. בכירים בצה"ל, כולל הרמטכ"ל ואלוף חיל האוויר, הצטרפו לחלק מהביקורים האלו. מנהיגי שתי המדינות הסכימו על הקמת קו תקשורת חם במטרה למנוע תאונות ואי-הבנות. עם זאת, יש לציין שזו לא הייתה ברית קרובה, כפי שרוסיה בחרה להקים עם איראן בסוריה, אך לכל היותר ערוץ תקשורת שימש אותן במהלך או אחרי תקריות בעייתיות.

המעורבות הרוסית בסוריה מציבה אתגר בפני ארצות הברית. מצד אחד, המהלך של מוסקבה היה עקבי עם השאיפה של וושינגטון להוביל מערכה בינלאומי במאבק נגד דאעש, אך היה גם ברור שרוסיה כיוונה להשיג דריסת רגל חזקה בסוריה ושהיא ניצלה את המאבק בדאעש על מנת להילחם בקבוצות המורדים המתונות במערב סוריה במטרה להבטיח את הישרדות משטר אסד בדמשק. וושינגטון לעומת זאת נמנעה מעימות עם מוסקבה והתפשרה על הצהרת עמומה המגנה את ההתערבות המתגברת של רוסיה בסוריה. נציגים של הממשל האמריקני, כמו מזכיר המדינה ג'ון קרי, הגדירו את ההתערבות הרוסית לכל היותר כ"לא מועילה" וכדבר שיכול להחריף את המשבר בסוריה ולהעצים את הלחימה במדינה במקום לשים לה סוף. לנוכח גרירת הרגליים של האמריקאים, מוסקבה מצאה את עצמה לבדה בלי מתחרים במגרש המשחקים הרוסי ובעקבות כך בלי שום גורם שיכול לאתגר אותה או להגביל את צעדיה. מובן מאליו שהרוסים נצלו עד תום את חופש הפעולה שניתן להם ברצון או שלא ברצון על ידי מדינות המערב בהנהגת ארצות הברית.

האסטרטגיה שמוסקבה אימצה בלחימה שלה בסוריה נועדה להעתיק את המודל ששימש את רוסיה במלחמותיה בצ'צ'ניה בשנות ה-90. המודל הציג מאמץ צבאי הנשען על שני עמודי תווך. האחד מערב חורבן שיטתי ומכוון של שטחים כפריים ועירוניים באמצעות הפצצות מהאוויר או הפגזות מן הקרקע. זה בסופו של דבר הוביל לפגיעה באוכלוסייה האזרחית שהייתה חשודה בתמיכה במורדים. האזרחים מצדם ברחו או הוברחו כך שאזורים גדולים בסוריה נשארו ריקים ממתיישיבים. עמוד התווך השני של האסטרטגיה הרוסית כלל מאמץ קרקעי איראני-סורי המוביל על ידי כוחות של המשטר הסורי שכללו כוחות של משמרות המהפכה האיראנית או לוחמים מארגון חיזבאללה כמרכיב מרכזי. מאמצים קרקעיים אלו נועדו להשלים את פעולות האוויר הרוסיות.

דיווחים מסוריה על הגעתם של אלפי לחומים של משמרות המהפכה האיראנים למדינה כדי להילחם לצד כוחות אסד והכוחות הרוסיים. הרוסיים לא בזבזו זמן וב-30 בספטמבר 2015, מטוסי רוסיים החלו להפציץ מטרות של המורדים בצפון ומזרח המדינה. ב-6 באוקטובר 2015, הרוסיים שיגרו לראשונה 26 טילים מונחים מספינות שהפליגו בים הכספי בדרום רוסיה למטרות בצפון סוריה. חלק מהטילים בטעות נפלו על אדמה איראנית. ב-29 באוקטובר 2015, כלי טיס רוסיים תקפו לראשונה בדרום סוריה באזור העיר דרעא ולאחר מכן בגולן הסורי ליד הגבול עם ישראל. הרוסיים טענו שהמטרות שהם פגעו היו שייכות לדאעש ול"ג'בהת א-נוסרה". עם זאת, האופוזיציה הסורית ומקורות מערביים הוציאו דוחות המצהירים שהמטרות שנפגעו על ידי הרוסיים היו שייכים ברובם לקבוצות מורדים מתונות, כמו ה"ג'יש אל-אסלאם" ו"אחראר אלשאם", חלקם היו בקשרים עם המערב, טורקיה וערב הסעודית בפרט. שנה מאוחר יותר, באמצע אוגוסט 2016, דווח במוסקבה שרוסיה שיגרה צי של מפציצים שנועדו להגיע לסוריה מבסיס טיסה איראני בהמדאן ובכך הפכה לצבא הזר הראשון שפועל באדמה איראנית מאז לכל הפחות מלחמת העולם השנייה.

כצפוי, המעורבות של מוסקבה בסוריה הפכה את רוסיה לאיבת הראשית ומטרה בעיני ארגוני האסלאם הקיצוני בתוך סוריה ומחוצה לה. כמובן שהם נטו לתפוס את רוסיה כאיבת גם לפני כן בעקבות התמיכה העקבית של מוסקבה במשטר הסורי והמאבק של מוסקבה נגד הצ'צ'נים וקהילות מוסלמיות בתוך רוסיה. ב-31 באוקטובר 2015, הופצץ מטוס נוסעים רוסי מעל אזור סיני ו-224 נוסעים נהרגו. סיני של דאעש בסיני ("ולאית סינאא", "המדינה האסלאמית מחוז סיני") לקח אחריות על הפיצוץ שלדבריהם היה קשור להתערבות מוסקבה במלחמה בסוריה. פעולותיה של רוסיה בשמי סוריה גרמו לעימות רוסי-טורקי חסר תקדים. ב-24 בנובמבר 2015, מטוס קרב סוחוי Su-24 רוסי הופל על ידי מטוס קרב טורקי משום שהראשון תקף מיליציות טורקמניות בעלות קשרים אדוקים לפעולות טורקיה באזור הרי טורקמן בחוף הצפוני של סוריה. התקרית גרמה למשבר ביחסי מוסקבה ואנקרה. הנשיא פוטין תיאר את הפלת המטוס כ"סכין בגב על ידי תומכי הטרור". טורקיה מצדה, ביטאה חרטה על התקרית אבל סירבה להתנצל. רק חצי שנה מאוחר יותר, ביוני 2016, הנשיא הטורקי, רג'יפ טאיפ ארדואן פרסם התנצלות על התקרית במאמץ להביא לרגיעה במתח שבין שתי המדינות. התקרית עצמה כפי שניתן היה לצפות, הובילה להרחבת המעורבות והנוכחות הרוסית בסוריה מאחר והנשיא פוטין חש צורך לחזק את דימויו בתגובה למהלומה שרוסיה חוותה. הוא הגביר את מספר כלי הטיס הרוסיים בסוריה והורה על הצבת טילי קרקע-אוויר מתקדמים בבסיס חמיימים שנמצא בשימוש הרוסיים על חופי סוריה. הטיילים לטענת רוסיה נועדה להגן על כלי הטיס שלה.

ישראל גם הפכה להיות מודאגת מהרחבת הפעולות הרוסיות בשמי סוריה. באוקטובר 2015 כלי טיס רוסיים החלו לפעול בדרום סוריה בסמוך לגבול עם ישראל. שר הביטחון משה יעלון אף חשף שמטוס רוסי חצה

בהחלט, ההתערבות הרוסית בסוריה יכלה לשרת כאמצעי להפעלת לחץ על המערב להסיר את הסנקציות בשל המדיניות באוקראינה שהוטלו על ידי ארצות הברית ואירופה לאחר המבצע של רוסיה באוקראינה וגם להגיע להסכמים על מחלוקות נוספות על אזורים אחרים בעולם.

יש לציין שהשיגיה של מוסקבה בחידוש המלחמה הקרה נבעו במידה לא מבוטלת מהעובדה שעד כה שום יריב אמיתי לא קם נגד רוסיה. ארצות הברית הייתה חסרה בעקבות נחישותה, אחרי הכישלון בעיראק, לא לשוב להפעיל כוח צבאי במזרח התיכון. בנוסף, ארצות הברית נטתה לא לעסוק כלל במזרח התיכון אחרי הירידה בחשיבותו בעיני וושינגטון.

ביבליוגרפיה נבחרת

- Abboud, Samer N. Syria (Cambridge: Polity Press, 2016).
- Ajami, Foud. The Syrian Rebellion (Stanford: Hoover Institution Press, 2012).
- Lesch, David W. Syria, the Fall of the House of Assad (New Haven: Yale University Press, 2012).
- Yadlin, Amos. "Russia in Syria and the Implications for Israel," Strategic Assessment, Vol. 19, No. 2 (July 2016), pp. 8-26, www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/INSS.StrAss19.2.July16.01Yadlin.pdf.
- Zisser, Eyal. "Russia's War in Syria," Strategic Assessment, Vol. 19, No. 1 (April 2016), pp.41-49, www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/adkan19-1ENG_3_Zisser.pdf.
- Zisser, Eyal. The Islamic State Kingdom in Syria". In Yoram Schweitzer, Omer Einav (eds.), The Islamic State: How Viable Is It? (Tel Aviv: Institute for National Security Studies, 2016), pp. 125-131.
- Zisser, Eyal "The Renewal of the "Struggle for Syria": The Rise and Fall of the Ba'th Party," Sharqiyya (fall 2011), pp. 21-29.
- Zisser, Eyal. "Can Assad's Syria Survive Revolution?," MEQ, Vol. 20. No. 2 (Spring 2013), pp. 36-42.
- Zisser, Eyal. "The Deadlocked Syrian Crisis: The Fable of the Ants and the Elephant." Strategic Assessment, Vol. 16, No. 2 (July 2013), pp. 35-46.
- Zisser, Eyal. The End of the Syrian Revolution: between Abu Bakr al-Baghdadi's Islamic Caliphate and Bashar al-Assad's Baath Regime," Strategic Assessment, Vol. 17m no. 3 (October 2014), pp. 55-67.
- Zisser, Eyal. "Bashar al-Assad's Struggle for Survival: Has the Miracle Occurred?," Strategic Assessment, Volume 18, No.3 (October 2015), pp. 33-43.

"המודל הצ'צ'ני" יושם על ידי הרוסים ברחבי סוריה בנחישות רבה וללא הפרעה פגעה באחדות ובמורל של המורדים באזורים נרחבים של המדינה. זה אפשר למשטר ולבעלי בריתו - הכוחות האיראנים, מליציות שיעיות ולוחמי חיזבאללה - לקחת את היוזמה מידי המורדים ולהשתלט על מספר עמדות אסטרטגיות ועל עמדות מפתח חשובות ברחבי סוריה. עם זאת, בו בזמן הרוסים הציעו לקדם יחד עם וושינגטון תהליך שלום שנועד לשים סוף ללחימה בסוריה. לא פעם הרוסים אפילו הציעו מידה של גמישות במטרה לקדם את התהליך. לכן בסוף פברואר 2016, הם שיתפו פעולה עם ארצות הברית בהכרזה על הפסקת אש למרות שברירותה וזמניותה. הם גם דנו עם האמריקנים לגבי דרכים לתיאום הלחימה כנגד ארגוני האסלאם הקיצוני ודרכים להגעה להסכמה בנוגע להסדר של המשבר הסורי. כצעד של יחסי ציבור, במרץ 2016 הרוסים הצהירו את נסיגת כוחותיהם מסוריה. אף על פי כן, התברר שההצהרה הזו הייתה חסרת תוכן משום שכוחות רוסיים נשארו על אדמת סוריה והמשיכו להילחם במורדים המתנגדים למשטר הסורי.

נדמה שהרוסים הגיעו להבנה שקיומו של תהליך פוליטי ואף קיומו של תנועה מקבילה מבחינה דיפלומטית וצבאית לא היוו איום עבור האינטרסים שלה. בכל מקרה המעורבות הצבאית של מוסקבה בסוריה הבטיחה שכל תוצאה סופית תתחבב על רוסיה. למוסקבה תהיה אמירה מכרעת בתוצאה, בין אם יגיעו להסדר פוליטי או שמאמצים להגיע להסדר יכשלו. בנוסף, נדמה שלמרות המתח המצטבר בין וושינגטון למוסקבה, שתי המעצמות נותרו מחויבות למציאת הסדר פוליטי שישים סוף ללחימה בסוריה. משום שהיה זה מובן לכל אחת מהן, למרות חילוקי הדעות ביניהן בקשר לסוריה, שזה ייטיב לשרת את האינטרסים המיידים שלה. עבור האמריקאים זוהי הלחימה בדאעש ועבור הרוסים זה לשמר את מעמדה של מוסקבה בסוריה. שתייהן העדיפו פתרון פוליטי על פני המשך המלחמה שסביר שהיא תוביל אותן להתערבות שתכלול שפיכות דמים של חייליהן.

סיכום

ההתערבות הצבאית הישירה של רוסיה בסוריה מאז סוף 2015 הציגה את העובדה שכוח צבאי יכול "לגרם לשינוי", והוכחה נוספת שהבנת החכמה האסטרטגית באה לידי ביטוי בשילוב הנוכחי של כוח צבאי ותהליך פוליטי. פעולות צבא רוסיה בסוריה בשלהי 2015 הצילו את משטר אסד מתבוסה מובטחת, שינו את יחסי הכוחות בסוריה והשיגו מינוף להשגת הפסקת אש ודיאלוג דיפלומטי. פוטין יכול להתייחס למהלכו כהצלחה וליהנות מפירות הישגיו בסוריה שאפשרו לו, בין היתר, להסב את תשומת הלב של הציבור הרוסי מהבעיות הכלכליות. לכך עזרה כמובן העובדה שהמחיר שמוסקבה שילמה בחיי אדם עד לנקודה זו היה זניח.

התערבות רוסיה בסוריה הביאה לידי ביטוי את העובדה שרוסיה חזרה לא רק למזרח התיכון אך גם למפה העולמית, כשחקן מרכזי הפעיל לא רק באזורי עניין קרובים כמו אוקראינה ומזרח אירופה אך הרבה מעבר.

ההתערבות הצבאית של רוסיה בסוריה: אינטרסים, הישגים ומהמורות

ד"ר מרגרט קליין

המכון הגרמני לנושאים בינלאומיים וביטחון (SWP), ברלין

ב-30 בספטמבר 2015, רוסיה החלה את המערכה הצבאית שלה בסוריה. ההתערבות שיקפה את שינוי הגבולות במדיניות של מוסקבה כלפי המזרח התיכון שמכילה שאיפות, כלים וחישובי יעילות. בזמן שבשנה הקודמת, הנחישות הרוסית באה לידי ביטוי בעיקר בהקשר לאזורים הפוסט סובייטיים ולאזור האירו-אטלנטי, כעת היא כוללת גם את המזרח התיכון. עמדה חזקה יותר באזור הקריטי הזה נתפסת כהזדמנות לבנות מחדש את רוסיה כמעצמה עולמית שזו אכן מטרתה הכוללת של מדיניות החוץ הרוסית.

מאז החלה כהונתו השלישית של פוטין (2012), מוסקבה עסקה במדיניות חוץ בגישה הנוטה לסיכון. זה היה ברור במשבר באוקראינה כאשר ההנהגה הרוסית הייתה מוכנה להסתכן במשבר הגדול ביותר עם מדינות המערב מאז סיום המלחמה הקרה כולל סנקציות כלכליות. פריסת כוחות בסוריה ונטישת המדיניות הזהירה שהפעילה עד כה ביחס למזרח התיכון עולה בקנה אחד עם מגמה זו.

הגישה הנוטה לסיכון היא תוצאה של שתי התפתחויות. ראשית, אנו יכולים לצפות בביטחון גובר בארגז הכלים המורחב של מדיניות חוץ הרוסית בכלל ובחיזוק היכולות של הכוחות המזוינים שלה בפרט. בסתיו 2008, מוסקבה החלה ברפורמה הצבאית הרדיקלית והמקיפה ביותר מזה עשורים, במטרה להפוך את צבא הגיוס ההמוני והמיושן שלה לכוחות לחימה מזוינים מודרניים המוכנים ללחימה. הישגי הרפורמה צבאית מאפשרים כעת לבסס אינטרסים (גאו-) פוליטיים בעזרת כוח קונבנציונאלי מסיבי, אף מעבר לסביבה המידית שלה. אם כי בקנה מידה מוגבל, ההתערבות בסוריה מייצגת את המקרה הראשון של משלוח לוחמה מחוץ למרחב הפוסט-סובייטי מאז תום המלחמה הקרה. יתר על כן, על ידי פריסת כוחות בסוריה, רוסיה הפקירה את מדיניותה הזהירה, עד כה, כלפי המזרח התיכון ועברה לנקוט בגישה נוטה לסיכון.

שנית, הגישה הנוטה לסיכון של מדיניות החוץ הרוסית קשורה בשיקולי מדיניות פנים. כבר זמן מה הלגיטימציה של המערכת של פוטין נשענת על ביצועים כלכליים והיכולת לשפר את רמת החיים בחלקים נרחבים של האוכלוסייה. המודל הזה נכשל כאשר רווחי הנפט ירדו וכאשר תוצאות כישלון הרפורמה הכלכלית אוחדו עם השפעות הסנקציות שהטילו ארצות הברית ואירופה שהחלו להתבהר. במטרה להשלים את הפער בלגיטימציה, הקרמלין פנה לזירה של מדיניות חוץ על ידי חיזוק הנרטיב המסורתי של רוסיה כמעצמה.

הצדקות רשמיות

הנשיא פוטין הצדיק את ההתערבות הצבאית על ידי הבהרת חשיבות

הלחימה הבינלאומית בטרור והחלשת האיום של חזרתם של הטרוריסטים לרוסיה מהמזרח התיכון. אכן, טרור אסלאמי הוא גורם ביטחוני מטריד אמיתי של רוסיה. כמה אלפי רוסים - רובם מאזור צפון הקווקז - ואזרחים ממדינות פוסט-סובייטיות אחרות הצטרפו לשורות המדינה האסלאמית וקבוצות אסלאמיות אחרות. רוסיה היא אחת המדינות שהכי הושפעה מהתקפות טרור - החל מדוברובקה (2002), עבור בבסלאן (2004) ועד למספר תקיפות של מטוסים רוסיים, המטרו במוסקבה ושדות תעופה. עם זאת, התבוננות בפריסה הגאוגרפית של התקיפות האוויריות של רוסיה בסוריה מגלה שלחימה בקבוצות אסלאמיות היא רק שנייה בחשיבותה לרוסיה. במידה רבה, התקיפות האוויריות של רוסיה נגד קבוצות אסלאמיות הן סלקטיביות ומשמשות כאמצעי פעולה. הן נטוות להציב כמטרה אזורים שקבוצות אסלאמיות מקשות ישירות על כוחותיו של אסד או אזורים שנועדו לחזק את תדמיתה של רוסיה כשותף חיוני בלחימה באיב משותף.

אינטרסים רוסיים

הגורם המידי להתערבות הצבאית של רוסיה לא היה במידה רבה גידול איום הטרור, אלא התחזית לנפילת משטר אסד. החל מתחילת 2015, כוחות הממשל הסורי היו תחת מגננה. נפילת אסד תערער משמעותית את מעמדה של רוסיה בסוריה ובאזור כולו. עם זאת, החלטת הקרמלין להתערב בסוריה לא הייתה רק פעולה מתוך לחץ. ההנהגה הרוסית זיהתה חלון הזדמנויות לתפוס שתי ציפורים במכה אחת ולהשיג מטרת בסוריה, באזור ואף מעבר לכך.

מוסקבה רוצה לשפר את כוח המיקוח שלה בקונפליקט הסורי על ידי כך שהיא תומכת בכוחותיו של אסד לכבוש מחדש אזורים שאיבד. רוסיה דורשת לקבל החלטה משותפת לגבי סידור המשא ומתן הפוליטי ולהבטיח שהאינטרסים המרכזיים שלה יהיו מוגנים. האינטרסים המרכזיים הללו הן שימור תשתיות הצבא הרוסי בסוריה, תהליך שינוי פוליטי שיבטיח שליטה של כוחות פרו-רוסיים על מוסדות פוליטיים, ביטחוניים וצבאיים אשר משמרים את הסדר החילוני במדינה. למרות שלא קיימים רמזים על מחויבות בין פוטין לאסד בכך שהם נאמנים אחד לשני, רוסיה מתנגדת נחרצות לרעיון שאסד יפרוש כתנאי מקדים למשא ומתן. מאז "מהפכת הצבעים" וה"אביב הערבי", המנהיגות הרוסית מנסה להימנע מדוגמא נוספת של שינוי משטר המונע על ידי תסיסה עממית או התערבות חיצונית. גורל נשיא לוב, קדאפי, הפך את הנושא לעניין עקרוני עבור ההנהגה אפילו יותר שהוצבה מול מחאה גדולה במוסקבה ובסנט פטרסבורג ב-12/2011 ואשר ניצבת מול משבר כלכלי.

המטרות של רוסיה עולות מעבר לסוריה. עם החזקה בכוח ווטו על הקונפליקט הסורי, רוסיה שואפת לממש מטרה רחבה יותר, להפוך לשחקן חשוב גם באזור כולו. אחרי המלחמה הקרה בכלל ואחרי התערבות ארצות הברית בעיראק ב-2003 בפרט, רוסיה איבדה כוח השפעה במזרח התיכון וכעת היא רואה הזדמנות להשיג מחדש חשיבות

בנוסף, ההתערבות בסוריה תרמה לרוסיה ליצירת דימוי כנאמנה ומספקת הגנה לבעלות בריתה (בפועל). במקרה זה, הנהגת רוסיה הרוויחה מחוסר ההחלטיות של ממשל ארצות הברית ומחוסר היכולת שלו להעניש על חציית קוים אדומים. משאבי העוצמה הרכה האלו נותנים לרוסים יתרון תחרותי ולא רק במשבר הסורי, אלא גם ואף יותר בנוגע למדינות ברית המועצות לשעבר. אחרי שרוסיה סיפחה את חצי האי קרים, התערבה בדונבאס וגרמה לפרטים ממוצא רוסי הגרים מחוץ לרוסיה לערער את החברות במדינות בהן הם גרים, חלק ממנהיגי מדינות ברית המועצות לשעבר הפכו לספקנים לגבי שאיפותיה וכוונותיה של רוסיה, לדוגמה, בלרוס וקזחסטן. למרות זאת, המשטרים האוטוריטריים הללו גם כן מרגישים פגיעים ל"מהפכת הצבעים" ולכן בנושא זה נוטים להסתמך על רוסיה. על רקע האיום המשותף, אי שקט תוך-מדינתי והתערבות מערבית, הסיוע של רוסיה לאסד יכול להגביר את יוקרתה בין בעלות בריתה במסגרת ארגון האמנה לביטחון משותף (CSTO) - ברית הגנה משותפת המאגדת את ארמניה, בלארוס, קזחסטן, קירגיסטן, טג'יקיסטן ורוסיה.

בנוגע ליחסי רוסיה והמערב, רוסיה לא הצליחה לקשר בין הנושא האוקראיני לסורי ולאליץ את האיחוד האירופי ואת ארצות הברית לשנות את מדיניות הסנקציות שלהן. עם זאת, תפקידה החדש של רוסיה בסוריה שינה באופן חלקי את הגישה של ארצות הברית כלפי רוסיה. במהלך המשבר באוקראינה, וושינגטון הקפידה את שיתוף הפעולה הצבאי וצמצמה את הקשרים הדיפלומטיים עם הקרמלין. הקונפליקט הסורי אילץ את ממשל אובמה להגביר את העוצמה, התדירות וצפיפות הקשרים עם עמיתיהם הרוסים ואף להכיר ברוסיה כשחקן השווה במעמדו לארצות הברית. חשיבותה של מוסקבה לווינגטון - מעבר לשחקנים חיצוניים כמו טורקיה, ערב הסעודית ואיראן - מגולמת בהסכמים הרוסיים-אמריקנים לסיום העוינות. למרות השהיית הקשרים בין שני הצדדים בעקבות ההפצצות בחלב, וושינגטון ככל הנראה תהיה חייבת להושיט יד נוספת למוסקבה.

סכנות ומכשולים

למרות אינספור יתרונות, ההתערבות הרוסית בסוריה מכילה גם סיכון חמור ומכשולים. בכך שצידדה בהנהגה הסורית, התלות בין מוסקבה לאסד גדלה לרמה שבה רוסיה עלולה להיות קל בקשיים בניהול מדיניות עצמאית. הקרמלין הפך לתלוי בגורם שהוא אינו יכול ממש לשלוט בו. מצד אחד, לרוסיה יש יתרון על אסד העומד לרשותה יותר מכל שחקן אחר - אפילו איראן. מצד שני, רוסיה יכולה להפעיל עליו לחץ מתון בלבד. היא פשוט לא יכולה לתת לו ליפול מבלי להסתכן בהרס של המדינות הסוריות שלה. למרות שהאינטרסים של שני הצדדים חופפים במידה רבה, הם שונים לפחות במובן אחד הכרחי. בעוד שאסד עדיין מחזיק ברעיון של ניצחון צבאי, הקרמלין לעולם לא האמין באשליה זו אך שאף לעמדת מיקוח חזקה יותר. עושה רושם שההנהגה הרוסית מודאגת שאסד עלול

באזור. מוסקבה לא שואפת למעמד הגמוני במזרח התיכון אבל היא מעוניינת לשוב לקחת חלק בתכנון האזורי.

המניעים הרוסיים להתערבות בסוריה עולים גם מעבר לאזור. בכך שהיא מציבה עצמה כשחקן הכרחי בקונפליקט הדחוף ביותר בימים אלה, בכונת הקרמלין לשנות את הדינאמיקה ביחסים בין רוסיה והמערב, לטובתו. רוסיה רוצה להשתמש בתפקידה המרכזי בסוריה כדי להגיע לווייתורים מהמערב. ביחס לאיחוד האירופי הנאבק עם משבר הפליטים, מוסקבה מקווה לזליגה של השפעות חוביות כמו הסרה הדרגתית של הסנקציות או באופן כללי, ירידת חשיבותו של המשבר האוקראיני ביחסי רוסיה-אירופה. חשוב אפילו יותר, רוסיה זיהתה הזדמנות להכריח את הממשל האמריקני לזנוח את מדיניות הבידוד כלפי רוסיה ולבנות מחדש שיתוף פעולה ישיר בין רוסיה וארצות הברית. היותה מוכרת כשחקן עולמי שווה לארצות הברית הייתה אחת השאיפות המרכזיות של מדיניות החוץ הרוסית מאז תום המלחמה הקרה.

הישגים

ההתערבות בסוריה, ענתה במידה רבה לציפיות ההנהגה הרוסית. עם אמצעים צבאיים מוגבלים היא הצליחה להשיג חלק גדול ממטרותיה. בקונפליקט הסורי, הסיוע הצבאי הרוסי לא רק מנע את התבוסה של הכוחות המזוינים של אסד, אלא גם שימש ככלי להפוך ממגנה למתקפה ולשמירה על הישגים טריטוריאליים. כתוצאה מכך, מוסקבה קיצצה את מרחב התמרון של שחקניות אחרות וצמצמה את מרחב האפשרויות שדנו בהן ושיאנו תואמות את העמדה הרוסית - כמו אזורים אסורים לטיסה. למרות שרוסיה לא מסוגלת לשלוט על המשא ומתן הפוליטי, היא הגבירה את עמדת המיקוח שלה ובפעול הפכה לבעלת כוח וטו שלא ניתן להתעלם מהאינטרסים שלו. עקב כך, הממשל האמריקני, מדינות אירופה ואף טורקיה שינו דה-פקטו את יחסן לגבי תפקידו של אסד בתקופת המעבר על ידי כך שהפסיקו לדרוש את פרישתו המיידית. עם תפקיד מרכזי בקונפליקט הסורי, מוסקבה הצליחה להביא להכרה בשאיפותיה כבעלת תפקיד מרכזי במזרח התיכון. בעוד שבתחילת ה"אביב הערבי" והמשבר הסורי, מומחים רבים ציפו שרוסיה תאבד את השפעתה ותבודד מהאזור, מעמדה של רוסיה בכלל ובהתערבות הצבאית בפרט שינתה את חוקי המשחק. מוסקבה לא רק הייתה מסוגלת לנהל מדיניות מוצלחת לצמצום נזקים - ביחס לירדן ולערב הסעודית - אלא אף הצליחה להרחיב את קשריה עם מעצמות אזוריות חשובות כמו מצרים. באמצעות חיזוק נוכחותה הצבאית בסוריה, רוסיה העצימה את יכולות התרחבותה באזור - למרות שהן עדיין מצומצמות לעומת הפריסה של ארצות הברית באזור. מלבד לבסיס הימי בטרטוס, כפי שנקבע בהסכם עם ההנהגה הסורית באוגוסט 2015, הכוחות המזוינים הרוסיים משתמשים בבסיס הטיסה בחמיימים ללא תשלום וללא הגבלת זמן. בעוד שטרטוס היא מכרעת לשמירה על הפעילות הימית של רוסיה בים התיכון ובמפרץ אפריקה, בסיס הטיסה בחמיימים מציע גשר לחיל האוויר הרוסי.

שבמסגרתו רוסיה תקבל החלטות בחודשים הקרובים. במקרה הזה, תמריצים הגורמים לרוסיה להתנהג כמחבלת או כשותפה תומכת עבור מדינות המערב עשויים להשתנות לחלוטין עקב צרכי מדיניות פנים וחוץ. עד אביב 2017, אנו יכולים לצפות מרוסיה לשאוף להישגים רבים. ראשית כל, זאת בעקבות החולשה וחוסר ההחלטיות של הנהגת ארצות הברית. הממשל הנוכחי של אובמה נמנע מהתערבות צבאית נוספת בסוריה, במיוחד לאחר הבחירות בנובמבר 2016. הממשל החדש יצטרך להגדיר את מדיניות החוץ שלו עד אביב 2017 ולמנות גורמי מפתח רשמיים בעמדות קריטיות במדיניות החוץ. על רקע זה, הקרמלין עלול לשאוף להבטיח לעצמו הישגים טריטוריאליים בסוריה ככל האפשר. המתקפות האוויריות הרוסיות האחרונות בחלב עולות בקנה אחד עם החישוב הזה ומזכירות את האסטרטגיה הרוסית באוקראינה כאשר כוחות פרו-רוסיים כבשו את דבלצבה לפני החתימה על הסכם מינסק השני. בנוסף לכך, כיבוש חלב יהיה סיפור הצלחה נוסף במדיניות החוץ שהקרמלין יוכל להציג לקבלת תמיכה מבית.

על רקע הבחירות לנשיאות רוסיה המתוכננות לאביב 2018, גישור על פערי התמיכה מבית יהיה בעדיפות ראשונה של הקרמלין בחצי השני של 2017. למרות שההנהגה הרוסית הצליחה להבטיח רוב של שני שלישים בבחירות לפרלמנט בספטמבר 2016, הבחירות הראו בבירור שהקרמלין מתמודד בבעיות הקשורות לגיוס ציבור בוחריו. שיעור ההצבעה היה נמוך, במיוחד בערים הגדולות כמו מוסקבה וסנט פטרסבורג. מלבד לכך, הבחירות לנשיאות תהיינה על רקע התדרדרות כלכלית נוספת. זה יאלץ את ההנהגה הרוסית להתרכז מחדש במדיניות הפנים. בעוד שהמנגנון לשליטה ודיכוי אופוזיציה חברתית ופוליטית החל להתגבר, ההנהגה הרוסית זקוקה גם לסיפורי הצלחה כלכליים. זה עשוי לשמש כתמריץ להתקרבות מחדשת לאיחוד האירופי ולארצות הברית. צעד בכיוון זה עשוי להיות שינוי בתפקידה ממחבלת לשותפה מועילה בסוריה על ידי עיסוק רציני במשא ומתן פוליטי ועל ידי עשיית שימוש בהשפעתה על אסד כדי לוודא את היענותו לתוצאות של משא ומתן אפשרי. זאת ועוד, רוסיה תארח את גביע העולם בכדורגל ב-2018. כדי להשיג יוקרה מהאירוע, הקרמלין עשוי למצוא תועלת בחיזוק התדמית של רוסיה בפני המערב ולהימנע מהסלמה צבאית נוספת בסוריה מאחר וזה יכול להעצים את איומי הטרור.

עם זאת, מלבד לתמריצים לתפקיד מועיל יותר, ההנהגה הרוסית עשויה לזהות הזדמנות גם בהסלמה נוספת בסוריה. כשמחאות חברתיות מתרחשות בערים גדולות ברוסיה וההנהגה מחליטה להשתיק אותן בכוח או כאשר מתרחשים פיצולים בתוך האליטה, פוטין והפמליה הקרובה אליו ביותר מנסים להסיט את תשומת הלב הציבורית לסכנות חיצוניות ומנסים ליצור את אפקט העצרת מסביב לדגל.

למרות שקשה להבין מהי השאיפה המדויקת של רוסיה, תרומתה לעסקת הנשק הכימי בסוריה ועסקת הגרעין האיראנית מעידים על כך שרוסיה לא רק פעולת כמחבלת במזרח התיכון. היא מעוניינת להיות

לכפות עובדה קיימת על רוסיה ולא לאלץ אותה לתמוך בעמדות שרוסיה ניסתה להימנע מהן בעבר. מלבד לכך, אם רוסיה רוצה לזכות בהכרה כשותפה אמנה עבור ארצות הברית בסוריה, עליה לגרום להיענותו של אסד. ניסיון לשמור על אסד תחת שליטה מסביר מודע רוסיה הצהירה על נסיגה חלקית מסוריה באביב 2016 ומדוע מופיעים דיווחים רבים בעיתונות הרוסית שמבקרים את הביצועים הנמוכים של הכוחות המזויינים הסורים ושמצדדים בנסיגה נוספת.

באמצעות התערבותה בסוריה, רוסיה ויתרה על גישה הקודמת הזהירה למזרח התיכון. מאז המילניום החדש, רוסיה שואפת לחזור להיות שחקנית מרכזית באזור. עד סתיו 2015, האסטרטגיה שלה הייתה שיפור היחסים עם כל השחקנים באזור ובו בזמן למנוע היגרות לעימות השיעי-סוני הרחב יותר. זה לא רק יגביל את יכולת התמרון של רוסיה באזור, אלא עלול להיות בעל השלכות שליליות על האוכלוסייה המוסלמית הרוסית שהיא סונית בעיקרה. לכן, רוסיה השקיעה הון דיפלומטי רב כדי למתן קונפליקטים עם ערב הסעודית, לקיים מגעים עם ירדן ואף לחזק את היחסים עם מצרים. עם זאת, השותפות עם טורקיה הפכה במהרה לאחד הקורבנות של המערכה הרוסית בסוריה. אפילו אם שני הצדדים הצליחו להפחית את המתח באוגוסט 2016, עדיין קיים חוסר אמון עמוק בין הצדדים אשר יגביל שיתוף פעולה פוליטי גם כשיחול שיפור בקשרי המסחר. אך חוסר הודאות המרכזי מתייחס לעתיד היחסים בין רוסיה ואיראן. למרות שבין שני הצדדים קיים שיתוף פעולה הדוק בתחום הצבאי, הם חלוקים לגבי גורל אסד, הצורה העתידית של סוריה והשאיפות של רוסיה במזרח התיכון. התברר כמה שבריריים הם היחסים כאשר איראן אפשרה לחיל האוויר הרוסי להשתמש בממל התעופה המדאן רק כדי לבטל את ההחלטה מספר ימים לאחר מכן. בטווח הזמן הבינוני, הקונפליקט הסורי עלול להעמיק יותר את החשדות והיריבות בין מוסקבה לטהראן.

מנקודת מבט צבאית, התערבות רוסיה בסוריה גם כן מכילה סיכונים. ככל שהמבצע מתארך, כך גדל הסיכון להתשת הכוחות המזויינים. למרות שהמבצע הצבאי של מוסקבה הוא מוגבל, הוא מערב חלק ניכר מהכוחות המיוחדים שלה שנחוצים בדונבאס, בחצי האי קרים וכדי לאבטח את גביע העולם בכדורגל ב-2018. מעבר לכך, ככל שהקונפליקט מתארך, כך גדל הסיכון להסלמה צבאית. בשל הסינדרום האפגני והצ'צ'ני, ההנהגה הרוסית תימנע משליחת כוחות שטח בכלל ואת כוחותיה הסדירים בפרט. אם המורדים יצברו כוח או ישימו ידם על מערכות לוחמה מודרניות או עם הכוחות של אסד, חיזבאללה או לוחמים איראנים יכנסו למגננה שוב, רוסיה עלולה לעמוד בפני דילמה רצינית.

סיכום

על ידי התערבות צבאית בסוריה, רוסיה הפכה לשחקן בעל כוח וטו בקונפליקט שלא ניתן להתעלם מהאינטרסים שלו. כדי להגדיר את מדיניותו כלפי רוסיה, על האיחוד האירופי להתבונן היטב על הרקע

IEPN
Israeli European Policy Network

www.iepn.org

שחקנית מועילה המסוגלת להיות שותפה בהחלטה על הסדר באזור. על מדינות מערביות להיעזר בכך. מלבד לכך, רוסיה מעוניינת לשמור על התערבות צבאית מצומצמת בלבד ואינטרס זה ככל הנראה יגבר במהלך השנה הבאה כאשר ההנהגה הרוסית תתמקד בנושאי מדיניות פנים. זאת ועוד, מעמדה החזק של רוסיה בסוריה הוא תוצאה של אי הרצון של ממשל ארצות הברית הנוכחי להיות מעורב באופן משמעותי יותר ושל היעדרותו של האיחוד האירופי כשחקן משמעותי בקונפליקט.

© כל הזכויות שמורות לד"ר רובי נתנזון, מרכז מאקרו לכלכלה מדינית ולקן פרידריך אברט. הדעות המובעות בפרסום זה אינן משקפות בהכרח את דעותיה של קן פרידריך אברט. שימוש מסחרי בפרסומים של קן פרידריך אברט ללא אישור בכתב של הקן אסור בהחלט.

IEPN coordinators and editors of the working paper series:

Jan Busse: jan.busse@unibw.de

Roby Nathanson: robby@macro.org.il

Werner Puschra: werner.puschra@fes.org.il

Rem Korteweg: Rem@cer.org.uk

ISBN 978-965-7523-40-7

9 789657 523407

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

Israel Office:

Tel: +972 9 9514760

Fax: +972 9 9514764

fes@fes.org.il

www.fes.org.il

**מאקרו
MACRO**

המרכז לכלכלה מדינית
THE CENTER FOR POLITICAL ECONOMICS

der Bundeswehr
Universität München